

Scoeniben, Bălăsecanu egyik birtokán, falansztert alapít. A falanszter korántsem belső nehézségei miatt bukott meg, hanem az orosz katonaság oszlatta föl, kemény harc után.

A transzilvániai románság körében inkább a gyakorlati technikai útmutatások szerepelnek az *Economulu*, az *Amicul Poporului* s a *Telegraful Român* hasábjain. A transzilvániai román függetlenségi harc két irányzatot teremt a gazdasági eszmélkedés terén. *Avram Iancu* elsősorban politikailag akarta megvívni a harcot s csak azután akart törődni a gazdaság és a társadalom emancipálásával. A másik irányzat viszont előbb a gazdaságot kívánta fejleszteni. Ez utóbbi irányzat képviselői *Visarion Român* és *Saguna*. Visarion teremti meg az első transzilvániai román szövetkezetet (1867). Nevéhez egész sereg gazdasági újítás fűződik.

Victor Jinga könyve nagyon értékes eredménye az új román tudományoknak. (*Járai Rezső*)

HODZSA MILAN: KÖZÉPEURÓPA ORSZÁGUTJÁN

(Életrajzzal ellátta Rudinsky József. Eugen Prager. Bratislava, 1938)

Beszédekből, cikkekből, nyilatkozatok, politikai tervek mozaikdarabjaiból állított össze e harcok típusú politikus életmunkája — nem befejezettségében, mert ma is működő ember életmunkájáról van szó, de mégis világosan, láthatóan, minden szépítés nélkül, őszintén.

A könyv szerkesztője életrajzi háttérrel ad, ami helyes, mert a *mult* felvázolása nélkül nem lehetne hiánytalanul megérteni: miért harcol *ma* és miért olyan módszerrel, amint látjuk, a mai idők aktív embere. Ha a magyarországi magyaroknak sem lehet mai társadalomszemléletét a közelmúlt kritikája nélkül megalkotni, akkor annál kevésbé lehet az utódállamok magyarjainak. Hiszen román, magyar, szláv bánat ezer éve rokon — mondta Ady Endre s ezekből a rokon bánatokból következnek be szükségyszerűen a történelmi változások és álltak elő az új feladatok.

Hodzsa könyvéből látjuk, hogy ezek a történelmi feladatok az utódállamok politikusaikra nézve sem kisebbek, mint nálunk s hogy kik tudják jobban megoldani, az attól függ, kik tanultak többet a *mult hibáiból*. Az a történelmi kihagyás, mely a magyar fejlődést jellemezte, épp úgy érintette a nemzetiségi embert, mint a dolgozó magyart s az a bizonyos sérelmi plusz, ami a nemzetiségi embert érte, csak annyiban változott előnnyé, hogy a nemzetiségi politikus évtizedek napi harcaitól jobban megedződve, több szociális érzékenységet gyűjtött össze magában.

Rudinskynak igaza van abban, hogy a II. József után bekövetkezett haladás a feudális-nacionális nemzet kiépítése felé csak történelmi értéket jelent, a szociális helyzeten nem sokat változtatott és történelmi érték maradt maga 1848 is, megoldatlanul hagyta a kérdéseket s megoldatlan hagyta a kiegyezés is, mely után a nemzetiségek kénytelenek voltak passzivitásba menni, ami pedig csak erőgyűjtés volt az aktív harc felvételére, melyben már a fiatal Hodzsa is komoly szerepet játszott. A 18 éves Hodzsa már mozgalmak vezetője, korára fiatal, de meggondolása érett, öntudatos, érzi, hogy a politikai akciónak a nép érdekeinél kell kezdődnie. Kemény kötésű fiatal ember aki a *király lelkiismeretére ap-peltálva* követeli népe sérelmeinek orvoslását.

A közölt beszédekből és kommentárokból nemcsak egy darab nemzetiségi történet, de egy magyar történelmi korszaknak egész lelkisége visszatükröződik. Hodzsa megjegyzései, elgondolásai népe szempontjából mindig becsületesek és őszinték, a magyarság megítélése szempont-

jából nem mindig elfogulatlanok. Pl. Deák és Eötvös megítélésében. Sem egyiket, sem a másikat nem tévesztette meg a szabadelvű bölcsélet és ha a végrehajtás még az óvatosan megfogalmazott nemzetiségi törvényekkel szemben is rossz kivített mutatott, az nemcsak a nemzetiségeknek volt tragédiája, de tragédiájuk volt a jóhiszemű törvényalkotóknak is és tragédiája volt az egész dolgozó magyarságnak, amit egyébként Hodzsa is teljes tárgyilagossággal elismer. Éles szemmel észreveszi a helyzetkülönbségeket is a mi nacionális küzdelmünk és az övéké között. Műkor a körülöttünk lévő népek kivítetták nemzeti függetlenségüket, akkor még a szociális kérdések nem voltak annyira égetők, nekik egyszerre kellett nemzeti és szociális érdekeikért küzdeniök. Ezért érezték egynek magukat a világ proletáráival és ezért azonosították nem egyszer magukat a magyar dolgozókkal (Achim András, a munkások harca, választójogi küzdelem stb.)

Hodzsa a consilium abeunditól a váci államfogházig sok harcon átvergődött és a parlamenti vitákból is alaposan kivette részét, átélte a néppárti intrikákat, Szabó István népmentő kísérleteit és megértette a parasztságnak azt a tragikus mentalitását, hogy gyakran a császártól, a királytól várta helyzetének jobbraválását és megmentését a feudális urak ellen. A férfi-politikus Hodzsa nem felejt el e gyermekkori fogadalmát: megbecsüli a parasztfelkelések erkölcsi értékét és megvédi a parasztságot a reakciós beállítás ellen, amiért távol marad néha az aktivitástól: „Es mégis az elvesztett parasztlázadások nem voltak hiábavalók. A pillanatnyi csatavesztést kiegyenlítette a lázadások erkölcsi értéke. Főikeléseiben, amiket maga vezetett, a paraszt lényegében mindig a szociális elnyomás ellen, a szociális igazságért és jóságért harcolt... Egyenesen illogikus, ha azt hiszik, hogy a szomszéd föld a kiöntött vér áradatával együtt magábaszivta és mindörökké elfojtotta a paraszt szabadság-szellemét.“ (I. 215.)

Hodzsa nagyon jól látja a kapitalisztikus termelés anarchikus voltát, látja, mivé nőtt a szabadverseny, milyen társadalmi következményei lettek, úgy hiszi, hogy az egyén és összesség között intézményesített egyensúlyt kell teremteni és ezt a demokráciától várja; a közel-múlt szociológiai átértése nélkül nem lehet a jövőt felvázolni, még kevésbé megteremteni s éppen ebből a megfontolásból a *parasztpozitivizmusra* támaszkodva a földmives demokrácia kialakulásától várja nemcsak Csehszlovákia jövőjének alakulását, de *Középeurópa fejlődését is*, ez szerinte jobban lehetne alapja a későbbi *Egyesült Európának*, mint a *Páneurópa*, melynek kialakulásához ma még hiányzik az érdekek egy-sége.

Hodzsa Milán igazságos, forradalmi, *de nem romantikus* ember. Józan racionalizmusa a természetes érdekeknel akarja megfogni az embereket és meggyőzni arról, hogy ami igazán hasznos, az igazán jó és lehetséges is. Semmiféle nemzetközi garancia nem használ, ha a nemzetek a saját erkölcsi és anyagi erejükből nem védik meg saját biztonságukat.

A földmives társadalom szolidaritását hangoztatja Schuschniggal való tárgyalásában, s ma kissé kísértetiesen hangzik annak a megállapítása, hogy néhány óra távolságra van Prága Béctől és így nincs akadály a szellemi kapcsolatok minél erősebb kiépítésének.

A *demokratikus agrarizmusból kiépíteni egy magasabb civilizációt*: ez a vezető gondolata akár bel- és külpolitikai kérdésekről, akár a Duna-völgy problémájáról van szó. A Masaryk-i politikát folytatja: Masaryk által kezdeményezett széles és erős demokratikus alapon épít tovább.

A belső és külső ellentéteket egyaránt ezen az alapon szeretné megszüntetni. A kisebbségi kérdés megoldására már 1923-ban megbeszéléseket folytat az összes csehszlovákiai agrárpartókkal, németekkel, keresztényszociálistákkal, magyar agráriusokkal, de az utóbbiak Rothermere akciója miatt abbahagyják a tárgyalást.

Csehszlovákia küldetéséről így nyilatkozik: „Ha tehát Csehszlovákia küldetéséről akarunk beszélni akkor ezt abban foglalnám össze, hogy ennek a küldetésnek szükségszerűen Csehszlovákia belső fejlődéséből a politikai, nemzetiségi és gazdasági problémák megoldásának demokratikus módjából, közép és délkelet-európai konszolidációs és békére törekvő irányvonalaiából kell folynia. Csehszlovákia küldetése csupán integráló része lehet az általános európai lecsillapodás azon szélesebb küldetésének, amelynek megvalósítását (Nagybritannia tűzte ki feladatául.“ (II. 283. o.)

Nem titkolja maga sem, hogy antidemokratikus és totalitáros agitációk folynak náluk és hogy ezek megnehezítik a problémák jól elgondolt megoldását. Nem olyan időket élünk ma, hogy politikai fejleményeket illetőleg jóslatokba bocsátkozzunk, de annyit mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy ha egyszer a békés Középeurópa országutjára akarunk lépni, meg kell szivlelni Hodzsa Milán világos, józan és kiegyensúlyozott utmutatását. (Kemény Gábor)

SZIMONIDESZ LAJOS: JÉZUS A HARMADIK BIRODALOMBAN
(Rekord. Bpest, 1938.)

Az objektív teológiai kutatás csaknem egyedülálló magyar uttörője, Szimonidesz Lajos már évtizedek óta foglalkozik Krisztus életének felderítésével és a krisztusi gondolat sorsváltozásaival. Az igazságkeresés fanatizmusa kell hozzá, hogy a magyar hivatalos teológusoktól észre nem véve vagy tőlük agyonhallgatva se riad el a munkától. Szimonidesz hivatalos leértékelése már akkor kezdődött, mikor két évtizeddel ezelőtt megfosztották lelkesítő állásától, aki azonban továbbra is lutheránusnak és továbbra is teológusnak érezte magát. De energiáját nem lehetett csökkenteni és ha végig nézünk még mindig épülő és elmélyülő életmunkáján, szinte azt mondhatjuk: a tudományos irodalom és rejtőzködve is csak élő felvilágosodási mozgalom halála lehet érte, hogy Szimonidesz Lajos teljesen az irodalomban éli ki energiáit. Több, mint tíz évvel ezelőtt a németországi *Rade*, teológiai lapszerkesztő professzor *Der Fall Szimonidesz* c. alatt ismertette a nagy világgal Szimonidesz kálváriáját. Azóta az értékes munkák egész sorozatával tudta Szimonidesz ezt a kálváriát enyhíteni. Ő volt az első, aki magyar nyelven történeti perspektívákkal írta meg *Jézus életét* (1922) és *A világ vallásainak történetét* (1927), *Jézus és Mária ereklyéit* (1934), *Napjaink vallási forradalmait* (1936) s egy holland teológiai szemlében *Zwei neu erkannte indische Beziehungen Jesu und der Evangelien* c. tanulmányában eredeti kutatások alapján világítja meg az evangélium indus vonatkozásait. Ujabban megjelent könyvében a Jézus életével kapcsolatos ma is vitatott problémákat, a régi Jézuskutatás eredményeit s további várható fejleményeit vázolja fel.

Amit Szimonidesz már *Napjaink vallási forradalmaiban* felvázolt, úgy itt még meggyőzőbb részletességgel mutatja ki, hogyan erősödik Németországban a roham Jézus Krisztus ellen. Ha ezt a rohamot ma szinte szöszterinti értelemben kell is venni, az nem változtat a tényen, hogy e kérdésnek jelentékeny az irodalmi múltja. S bármilyen ez a múlt kritikai szempontból, arra mindenesetre jó, hogy a Krisztus szellemi